

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ТИПОВИХ ПРОГРАМ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИКІВ ЗДО, ВИХОВАТЕЛІВ ТА
АСИСТЕНТІВ ВИХОВАТЕЛІВ ІЗ НАДАННЯ ПІДТРИМКИ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ**

Використання скорочень:

ЗДО - заклад дошкільної освіти

ІПР - індивідуальна програма розвитку

ІРЦ - інклюзивно-ресурсний центр

Діти з ООП - діти з особливими освітніми потребами

Методичні рекомендації створено з метою інформування суб'єктів підвищення кваліфікації про особливості реалізації змісту розроблених Українським інститутом розвитку освіти (далі – УІРО) та затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 23 квітня 2021 року № 457 “Про затвердження типових програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників” типових програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників (далі – Типові програми):

- Типова програма підвищення кваліфікації керівників закладів дошкільної освіти щодо надання підтримки в освітньому процесі дітям з ООП
- Типова програма підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти щодо надання підтримки в освітньому процесі дітям з ООП
- Типова програма підвищення кваліфікації асистентів вихователів закладів дошкільної освіти щодо надання підтримки в освітньому процесі дітям з ООП

Типові програми розроблено відповідно до державної політики у сфері інклюзивної освіти та забезпечення якості освіти для здобувачів дошкільної освіти з ООП в умовах інклюзивного навчання.

Із метою поширення методичних рекомендацій серед суб'єктів підвищення кваліфікації, фахівців центрів професійного розвитку, керівників та педагогічних працівників, Українським інститутом розвитку освіти за підтримки Міністерства освіти і науки України 15 червня 2020 року проведено вебінар.

У виступах спікери відповіли на питання:

- як організувати і провести навчання педагогічних працівників із питань підтримки дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі?
- як комплексно підходити до забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників?
- як забезпечити додаткову підтримку в освітньому процесі для дітей з особливими освітніми потребами?
- як реалізовувати зміст та досягати очікуваних результатів типових програм підвищення кваліфікації?

 Ділимося покликанням: <https://fb.watch/7IojEm8OK9/>

Методичні рекомендації розроблено УІРО на виконання підпункту другого пункту 1.2.1.1 Оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2021 рік, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 06 січня 2021 року №30.

ПЕРЕДМОВА

З 2019 року створення безпечного інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами є одним із напрямів підвищення кваліфікації педагогічних працівників (Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників" від 21.08.2019 року № 800, зі змінами внесеними Постановою "Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників" від 27 грудня 2019 року № 1133).

Інклюзія в освіті базується на підході дотримання основних прав і свобод людини. Це сучасна концепція розуміння філософії освіти та напрям державної політики демократичних держав світу в основі якого - повага до особистості КОЖНОЇ ДИТИНИ, забезпечення рівного доступу до освіти та заборони будь-яких форм дискримінації.

У 2009 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю, що базується на соціальній моделі бачення інвалідності. Це значить, що будь-яке порушення розвитку розглядається крізь призму бар'єрів та потреб. Освітній процес проєктується шляхом виявлення й усунення бар'єрів та задоволення додаткових потреб дітей. Основна увага педагогів, як і умови, що створюються, зосереджується на забезпеченні функціонування (участі та діяльності) кожної дитини. До уваги беруться всі учасники освітнього процесу (педагоги, батьки, діти, керівництво закладів освіти тощо) та його складові (фізична, інформаційна, когнітивна, соціальна та інші). Компенсаторні, абілітаційні, корекційні впливи на розвиток дитини з особливими освітніми потребами є однією зі складових додаткової підтримки, що здійснюється спеціальними фахівцями (логопедами, дефектологами, тифлопедагогами та іншими).

.....

Суб'єкти підвищення кваліфікації, розробляючи навчальні програми, мають уникати матеріалів, які формують розуміння інклюзивної освіти, яке домінує в межах медичної моделі інвалідності, коли порушення психофізичного розвитку особи трактують як "ваду", яку необхідно виправляти.

.....

Інклюзивна освіта цінує багатоманітність. Інклюзія в освіті сприяє розумінню різності, а не інакшості...
Adrian ASHMAN

Освітній процес не має трактуватися у спосіб, коли основна увага керівників, вихователів та асистентів вихователів зосереджується на корекції порушень розвитку дитини, у той час як питання якісної організації інклюзивного навчання, кадрового забезпечення, універсальності щодо планування занять та ігрової діяльності дітей, додаткової підтримки та інші залишаються відкритими.

Вирішенню проблеми може сприяти навчально-методичний супровід суб'єктів підвищення кваліфікації щодо реалізації змісту Типових програм у навчальних програмах з питань інклюзивного навчання та запровадження моніторингу якості діяльності суб'єктів підвищення кваліфікації у перспективі.

.....

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Відповідно до Законів України "Про освіту" та "Про повну загальну середню освіту" педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні та педагогічну майстерність. Такий обов'язок урівноважується правом педагогічних працівників на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації.

Пошук інформації щодо підвищення кваліфікації педагогічний працівник може здійснювати у будь-який спосіб – безпосередньо на вебсайтах суб'єктів підвищення кваліфікації, на різноманітних інформаційних чи спеціальних ресурсах, у тематичних групах, через запит необхідної інформації безпосередньо у суб'єкта підвищення кваліфікації тощо.

Фото: автор – IgorVetushko, [Depositphotos](https://www.depositphotos.com/10000000/IgorVetushko/10000000.html)

*У по-справжньому
інклюзивному середовищі
кожна дитина відчуває
в безпеці та має почуття
приналежності...*
Tim LOREMAN

З вересня 2020 року розпочали свою діяльність Центри професійного розвитку педагогічних працівників (далі – Центри), які сприяють професійному зростанню вчительства та розбудові освітянських спільнот. Серед основних завдань Центрів є узагальнення і поширення на власному вебсайті інформації про можливості підвищення кваліфікації та неформальної освіти; консультування педагогічних працівників щодо побудови стратегії професійного зростання та інше.

Суб'єкти підвищення кваліфікації можуть розробляти програми підвищення кваліфікації на основі Типових програм. Суб'єкти підвищення кваліфікації забезпечують відкритість і доступність інформації про кожну власну програму підвищення кваліфікації шляхом її оприлюднення на своїх вебсайтах.

Вибір форми організації освітнього процесу, методів і засобів навчання для досягнення результатів навчання керівників, вихователів та асистентів вихователів ЗДО, визначених Типовими програмами, здійснює суб'єкт підвищення кваліфікації. Розподіл годин за видами діяльності має орієнтовний характер. Послідовність і кількість годин на вивчення окремих тем Суб'єкт підвищення кваліфікації може змінювати у межах часу, передбаченого Типовими програмами, з урахуванням професійного досвіду й запитів керівників, вихователів та асистентів вихователів ЗДО щодо надання підтримки в освітньому процесі для дітей з особливими освітніми потребами.

Система та критерії оцінювання результатів навчання педагогічних працівників ЗДО також визначаються суб'єктом підвищення кваліфікації.

З червня 2021 року функціонує Національна платформа можливостей професійного розвитку педагогічних працівників "EdWay".

На цій платформі, за власним бажанням, можуть бути представлені всі суб'єкти підвищення кваліфікації.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ

Рекомендуємо суб'єктам підвищення кваліфікації звернути увагу на особливості у роботі з дорослою аудиторією, які впливають на сприйняття інформації та зумовлюють ефективність освітнього процесу. Враховуйте, що дорослі мають певний позитивний або негативний навчальний та життєвий досвід; вони можуть мати певні стереотипи та упередження; чіткі очікування і потреби, усталені інтереси й уподобання та інше.

Довільна поведінка дорослих вже сформована, вони здатні працювати довший час і з більшою зосередженістю за умови, якщо навчальна діяльність для них має важливе практичне значення, дає змогу виявляти свої думки та переконання.

Суб'єкти підвищення кваліфікації досягнуть більших успіхів, якщо знатимуть особливості навчальної діяльності дорослих та спиратимуться на основні принципи навчання дорослих людей.

Більше інформації про принципи роботи з дорослими можна знайти у навчально-методичному посібнику «Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренера».

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ТА ДОСЯГНЕННЯ ОЧІКУВАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗА ТИПОВИМИ ПРОГРАМАМИ

У цих методичних рекомендаціях ми зупиняємося на ключових позиціях, що можуть суттєво впливати на досягнення очікуваних результатів навчання за програмами підвищення кваліфікації, розробленими на основі Типових програм.

Типову програму підвищення кваліфікації асистентів вихователів закладів дошкільної освіти щодо надання підтримки в освітньому процесі дітям з особливими освітніми потребами укладено за такими темами:

- ☒ державна політика у галузі освіти щодо дітей з особливими освітніми потребами
- ☒ участь асистентів вихователів в організації та забезпеченні інклюзивного навчання в умовах ЗДО
- ☒ реалізація педагогічної підтримки в умовах інклюзивного навчання
- ☒ стратегії підтримки участі та діяльності здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами

Типову програму підвищення кваліфікації керівників ЗДО щодо надання підтримки в освітньому процесі дітям з особливими освітніми потребами укладено за такими темами:

- ☒ міжнародно-правові стандарти та національне законодавство щодо забезпечення права на освіту здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами
- ☒ діяльність керівників ЗДО щодо організації та забезпечення інклюзивного навчання здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами
- ☒ реалізація педагогічної підтримки в умовах інклюзивного навчання з метою забезпечення права на освіту здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами
- ☒ діяльність ЗДО щодо розбудови інклюзивного освітнього середовища.

Типову програму підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти щодо надання підтримки в освітньому процесі дітям з особливими освітніми потребами укладено за такими темами:

- ☒ державна політика у сфері освіти щодо дітей з особливими освітніми потребами
- ☒ психолого-педагогічний супровід здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами;
- ☒ реалізація педагогічної підтримки в умовах інклюзивного навчання
- ☒ стратегії підтримки участі та діяльності здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Розвиток компетентностей керівників, вихователів та асистентів вихователів ЗДО, необхідних для ефективної організації інклюзивного освітнього середовища та надання підтримки в освітньому процесі здобувачам освіти з ООП, має відбуватись відповідно до основних засад у сфері забезпечення права на рівний доступ до якісної освіти, а саме:

- Конвенції ООН про права дитини,
- Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю,
- законів України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про охорону дитинства", "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні",
- Концепції розвитку дошкільної освіти,
- Європейської рамки якості дошкільної освіти,
- Базового компоненту дошкільної освіти.

Дедалі частіше до ЗДО приходять діти з особливими освітніми потребами, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі.

Надання підтримки дітям з особливими освітніми потребами має:

- враховувати особливості психофізичного розвитку дитини та відповідати її індивідуальним потребам, можливостям, здібностям та інтересам;
- забезпечувати повагу до індивідуальних особливостей дитини та не допускати дискримінації за будь-якими ознаками чи порушення її прав;
- втілювати командний підхід та передбачати активну співпрацю з батьками дитини, залучення їх (батьків) до освітнього процесу з метою підвищення його якості;
- забезпечувати конфіденційність та дотримання етичних принципів;
- передбачати міжвідомчу співпрацю тощо.

Одним із завдань керівника ЗДО є забезпечити право на освіту дітям з ООП. Разом із тим, методи, підходи, завдання, навчально-дидактичні матеріали, комунікація та інше мають бути такими, щоб сприяти участі й діяльності кожного здобувача дошкільної освіти.

Врахування особливих освітніх потреб та якість підтримки, що надається дитині та її родині, істотно впливає на планування перехідних періодів – під час переходу дітей з особливими освітніми потребами до ЗДО з центрів раннього розвитку, домашнього навчання, після завершення чи в процесі отримання послуги раннього втручання, а також під час переходу дитини у початкову школу.

Питання підтримки дітей з ООП в умовах ЗДО є на перетині функцій різних фахівців (вихователів, асистентів вихователів, психологів, логопедів, дефектологів та інших), кожен із яких має діяти в межах своєї компетенції.

Фото: автор – IgorTishenko, [Depositphotos](#)

Інклюзивна система освіти забезпечує більш якісну освіту для всіх дітей та сприяє зміні дискримінаційного ставлення. Заклади дошкільної освіти створюють контекст для перших стосунків дитини зі світом поза межами їх сімей, дозволяючи розвивати соціальні відносини та взаємодію. Повага та розуміння зростають, коли діти з різними здібностями та досвідом грають, спілкуються та навчаються разом. І сприяти їм у цьому мають дорослі...

Joanne DEPPELER

Рекомендуємо у темах, які розкривають **ЗАКОНОДАВСТВО** з позиції забезпечення права на освіту здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами:

 висвітлювати основні позиції міжнародного та вітчизняного законодавства (Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, Конституція України, закони України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про соціальні послуги") щодо забезпечення права на освіту осіб з ООП;

 роз'яснювати та диференціювати сутність понять "інклюзивне /неінклюзивне навчання", "особа з особливими освітніми потребами", "інклюзивне/неінклюзивне освітнє середовище";

 медичний та соціальний підходи до розуміння інвалідності та особливих освітніх потреб;

 акцентувати увагу на перевагах та викликах інклюзивного навчання для всіх учасників освітнього процесу в умовах ЗДО;

 зупинитись на провідній ролі керівника в уникненні та подоланні бар'єрів на шляху до організації інклюзивного навчання в ЗДО.

Зверніть увагу, що окремі питання діяльності ЗДО у 2021-2022 н.р., зокрема створення безбар'єрного простору та організація роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, викладено у листі МОН від №1/9-406 від 10 серпня 2021 року.

Питання організації та забезпечення інклюзивного навчання здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами можуть бути ефективно висвітлені через представлення учасникам Порядку організації діяльності інклюзивних груп у ЗДО.

Під час практичних занять опрацюйте з учасниками **АЛГОРИТМ УТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ГРУПИ**, можливі виклики та успішні практики вирішення проблем. Зокрема, зверніть увагу на такі питання та аргументацію відповідей:

чи може керівник ЗДО відмовити батькам взяти на навчання дитину з особливими освітніми потребами;

чи можна організувати інклюзивне навчання без висновку Інклюзивно-ресурсного центру (далі – ІРЦ);

чи має право керівник наполягати на проведенні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини;

чи може дитина з особливими освітніми потребами навчатися в ЗДО без висновку ІРЦ та в чому буде специфіка організації освітнього процесу;

якою має бути кількість дітей в умовах організації інклюзивного навчання в ЗДО та як формування груп впливає на ефективність реалізації освітнього процесу та інше.

Дайте змогу учасникам поставити питання Вам та одне одному, поділитися досвідом. Фасилітуйте процес обговорення, чітко фіксуйте позиції "так" або "ні", надавайте об'єктивні пояснення на основі законодавства та уникайте суб'єктивних думок і переконань.

Оптимальні умови освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання забезпечує **КОМАНДА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ООП** (далі – Команда супроводу). Команда супроводу діє відповідно до Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Таке положення ЗДО розробляє на підставі Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, що затверджене наказом МОН України від 08.06.2018 року № 609.

Наголосіть на основних завданнях Команди супроводу та особливостях реалізації, а саме:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання індивідуальної програми розвитку дитини з ООП;
- визначення напрямів психолого-педагогічних, у тому числі корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах ЗДО (чи поза ним) на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення індивідуальної програми розвитку (далі – ІПР) для кожної дитини з особливими освітніми потребами та моніторинг її виконання задля коригування й визначення динаміки розвитку дитини;
- методична підтримка педагогічних працівників ЗДО з організації інклюзивного освітнього середовища;
- консультативна робота з батьками дітей щодо особливостей їх розвитку, підтримки тощо;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у ЗДО серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою запобігання дискримінації та порушенню прав дитини з ООП, задля формування дружнього та неупередженого ставлення до таких дітей та інше.

Під час практичних занять змодельюйте роботу Команди супроводу у ЗДО та можливі виклики й вирішення проблем під час формування складу, проведення засідань, спілкування членів команди супроводу та інших. Підкресліть роль керівника (чи його заступника) в організації ефективної роботи команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в ЗДО та покажіть, чому він має бути серед основного складу Команди супроводу.

Висвітліть, з якими викликами стикається Команда супроводу під час розроблення ІПР та як їх можна попередити чи вирішити; якими мають бути дії керівника/вихователя чи інших фахівців у разі невиконання ІПР.

Моделюючи роботу Команди супроводу над ІПР зверніть увагу на:

- ☒ структуру і функції ІПР та алгоритм розроблення
- ☒ реалізацію та моніторинг ІПР
- ☒ ситуації, які свідчатимуть про ефективне виконання ІПР та невиконання. Визначте показники (чи індикатори) для кожної з ситуацій.

Зверніть увагу, що надання психолого-педагогічних, у тому числі корекційно-розвиткових послуг, які зазначаються в ІПР, здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять, які можуть надаватися як штатними працівниками закладу, так і залученими на підставі цивільно-правових договорів фахівцями, зокрема працівниками ІРЦ, спеціальних садків (шкіл), навчально-реабілітаційних центрів, логопедичних пунктів та інших закладів. При цьому оплата праці залучених фахівців здійснюється за рахунок коштів державної субвенції, відповідно до пункту 6 Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 року № 88 (зі змінами) (далі – Порядок та умови надання субвенції).

Примірний перелік додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) для осіб з ООП у закладах освіти та Перелік фахівців, які проводять (надають) додаткові психолого-педагогічні і корекційно-розвиткові заняття (послуги) з особами з особливими освітніми потребами у закладах освіти, визначено у додатках Порядку та умов надання субвенції.

Придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних групах, здійснюється відповідно до Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 23.04.2018 року № 414 (зі змінами), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 11.05.2018 року за № 582/32034.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2021 року № 769 внесено зміни до Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, затвердженого постановою КМУ від 10 квітня 2019 року № 530.

Передбачено упровадження диференційованого підходу до забезпечення підтримки дітей з ООП, затверджено нову форму індивідуальної програми розвитку особи, визначено рівні підтримки в освітньому процесі дітей під час інклюзивного навчання.

Постанова № 769 набирає чинності з 1 січня 2022 року

Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.04.2019 року № 423 "Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних групах закладів дошкільної освіти" втратив чинність.

У разі утворення групи з інклюзивним навчанням (інклюзивної групи) вводиться посада АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ. Його посаду вводять з розрахунку 1 штатна одиниця на кожну інклюзивну групу.

Ключове завдання асистента вихователя – співпраця з вихователем інклюзивної групи для надання йому допомоги під час здійснення освітнього процесу. Під керівництвом вихователя та у співпраці з ним чи іншими фахівцями команди супроводу асистент вихователя здійснює:

адаптації навчальних матеріалів з урахуванням особливостей сприймання, пізнання, досвіду та потреб дітей з особливими освітніми потребами та інших дітей у групі;

підтримує спілкування між вихователем та дітьми, допомагає дітям зрозуміти інструкції та підтримує їх у виконанні завдань, організації гри та дозвілля тощо;

спостерігає за дитиною (дітьми) задля вивчення індивідуальних особливостей, здібностей, інтересів та потреб тощо; звернить увагу, що спостереження здійснюється за попереднього консультування з вихователем, психологом чи іншим фахівцем із чітко визначеними критеріями чи показниками спостереження, щоб асистент вихователя знав, за чим спостерігати, як фіксувати результати тощо;

бере участь у розробленні ІПР, підготовці індивідуального освітнього плану, але не розробляє його самостійно;

бере участь в оцінюванні досягнення індивідуальних результатів навчання, передбачених ІПР;

бере участь у підготовці інформації для учасників засідання команди супроводу тощо.

Перелік функцій асистента вихователя визначено Примірним положенням про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти та затверджено наказом МОН України від 08.06.2018 року № 609.

Наголосіть, що повний перелік завдань та обов'язків асистента вихователя, повноважень, відповідальності зазначають у його посадовій інструкції. На визначення обов'язків конкретного асистента впливають такі чинники, як його кваліфікація, потреби дітей та потреба вихователя в інформації тощо.

Під час практичних занять змодельуйте роботу вихователя та асистента вихователя у групі (до прикладу, на основі моделей співпраці: ведення і підтримка, навчання в осередках діяльності, паралельне навчання, альтернативне навчання тощо) та продемонструйте учасникам можливі виклики та способи вирішення проблем.

Підкресліть провідну роль вихователя в організації ефективної освітньої діяльності УСІХ дітей у групі та покажіть ефективні способи взаємодії та розподілу ролей між вихователем та асистентом вихователя.

Ролі вихователя та асистента вихователя в організації освітнього процесу в групі з інклюзивним навчанням необхідно розглядати у контексті командної взаємодії фахівців, які вивчають індивідуальні особливості, можливості та потреби дитини, прогнозують її траєкторію розвитку, розробляючи ІПР, оцінюють її досягнення тощо.

*...немає єдиного рецепта
успішної інклюзії. Втім, вона
передбачає залучення до
гнучкого процесу, в якому
педагоги працюють у
партнерстві з батьками,
дітьми та іншими фахівцями,
щоб задовольнити потреби
всіх дітей...
David HARVEY*

Фото: автор – choreograph, [Depositphotos](#)

З урахуванням професійного досвіду та запитів асистентів вихователя, необхідних для ефективної організації інклюзивного освітнього середовища та надання підтримки в освітньому процесі здобувачам освіти з особливими освітніми потребами, рекомендуємо розкрити питання про те, як:

залучати дітей до діяльності, яка сприяє навчанню, зокрема допомагати збирати й організовувати інформацію та матеріали;

підтримувати навчання, надаючи інструкції чи демонструючи навички, а також моделюючи належну поведінку, щоб закріпити знання та інше;

мотивувати та заохочувати дітей до соціальної участі, зокрема підтримувати позитивні стосунки з дітьми та між дітьми, що ґрунтуються на взаємоповазі; сприяти незалежності, застосовуючи стратегії допомоги лише у процесі вирішення проблем, що пов'язані з труднощами функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я;

сприяти розвитку самодостатності дітей та розширення їхньої самостійності;

підтримувати атмосферу безпеки та поваги, зокрема й через спілкування, використовуючи мову й тон, засоби додаткової чи альтернативної комунікації, що відповідають ситуації й стану дитини.

Поряд з асистентом вихователя може вводитись посада й асистента дитини. Асистент дитини – не педагогічний працівник, що безпосередньо супроводжує конкретну дитину з особливими освітніми потребами. Ним може бути один із батьків, уповноважена ними особа або соціальний працівник. Асистент дитини може бути присутній під час занять та дозвілля, допомагати у пересуванні, відвідуванні туалету, переодяганні, харчуванні дитини та інше.

За рекомендаціями ІРЦ та письмовою заявою одного з батьків або іншого законного представника дитини ЗДО забезпечує доступ до освітнього процесу асистента дитини з особливими освітніми потребами (частина п'ята статті 11 Закону України "Про дошкільну освіту").

Фото: автор – AllaSerebrina, [Depositphotos](#)

Супровід під час інклюзивного навчання входить до переліку соціальних послуг (код 020.0 у класифікаторі соціальних послуг) й трактується як надання допомоги в пересуванні, самообслуговуванні, комунікації, харчуванні, орієнтації у просторі, а також у забезпеченні безпеки дітям під час перебування в закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Приділіть увагу питанням підтримки дітей з особливими освітніми потребами та їхніх родин в умовах переходу до ЗДО. Часто поняття переходу плутають з адаптаційним періодом, тобто першими днями чи тижнями перебування дитини в ЗДО. Але перехід – це процес, який відбувається від моменту, коли дитина і сім'я починають готуватися до початку навчання в ЗДО, і до того часу, коли вони адаптувалися до ЗДО.

Важливо підкреслити, що перехід є процесом, а не одномоментним явищем. Тобто відбуваються послідовні зміни, що спрямовані на досягнення певного результату. Варто приділити увагу питанням взаємодії педагогічних працівників ЗДО і батьків (педагогічних працівників ЗДО, батьків й інших фахівців, якщо дитина переходить до ЗДО з центрів раннього розвитку, після чи під час програм раннього втручання тощо) та розробленню програми переходу.

Основною метою будь-якої програми переходу повинно бути те, що вона допомагає дитині і сім'ї відчувати підтримку й комфорт у новому середовищі. Перехід може містити зміни, до яких діти повинні поступово пристосуватися:

необхідність залишити звичне оточення;

необхідність залишити звичне середовище;

необхідність сприйняти інше/більше середовище з іншими локаціями (інші туалет, їдальня, планування кімнат, коридори, ігрові майданчики та інше);

необхідність сприйняти/звикнути до інших дорослих та дітей, їхньої кількості;

побудова нових стосунків;

різні підходи до навчання;

різні очікування батьків і педагогів;

відповідність нового середовища очікуванням і уявленням дітей (у соціальному, емоційному, поведінковому, когнітивному аспектах).

Найкращим є перехід, у якому завершення і початок об'єднані з метою створення плавного переходу з одного місця (з дому чи ЗДО) до іншого, зберігаючи елементи першого до тих пір, поки дитина не буде відчувати себе на новому місці безпечно і комфортно. Щоб досягнути цього, перехід вимагає ретельного попереднього планування до, під час і після переходу, а також чіткого розуміння і дотримання всіма учасниками ключових принципів, якими керуються перехідні процеси.

Під час практичних занять радимо звернути увагу на особливості переходу дітей до ЗДО. На основі кейсу дитини, яка вперше приходить до ЗДО, рекомендуємо спланувати перехідний період, що передбачає знайомство з вихователем, колективом і ЗДО, поступову адаптацію, створення умов та розроблення покрокового плану переходу.

Зауважимо, що ефективний перехід дітей з особливими освітніми потребами до ЗДО залежить від готовності педагогічного колективу ЗДО розвивати позитивні відносини, загальні підходи і надавати додаткову підтримку для забезпечення успішності для всіх дітей.

Рекомендуємо звернути особливу увагу на взаємодію із сім'ями дітей з особливими освітніми потребами.

Залучення батьків здобувачів дошкільної освіти до освітнього процесу відбувається на основі моделі партнерської взаємодії із сім'єю, яку кожен ЗДО розробляє самостійно, ґрунтуючись на принципах взаємоповаги, взаємодовіри, взаєморозуміння, співпраці, усвідомлення своєї ролі та відповідальності в спільній взаємодії. Батьки дітей з особливими освітніми потребами мають бути залучені до Команди супроводу в ЗДО.

Поряд із традиційними формами роботи з батьками чи законними представниками дитини (*опитування: письмове і усне; співбесіди; телефонний зв'язок; консультації; засідання батьківського комітету; дні відкритих дверей; перегляд святкових ранків та розваг; спільні свята; конкурси; батьківські куточки; дошка оголошень та ін.*) варто залучати батьків до інноваційних форм роботи.

Варто визнати результативність активних та інтерактивних форм взаємодії з батьками, що відповідають сучасним запитам батьків і зацікавлюють їх: дискусії, ділові ігри; психологічні ігри та вправи, націлені на зняття емоційної напруги, на об'єднання колективу батьків та вихователів; обговорення проблемних питань за круглим столом та інше.

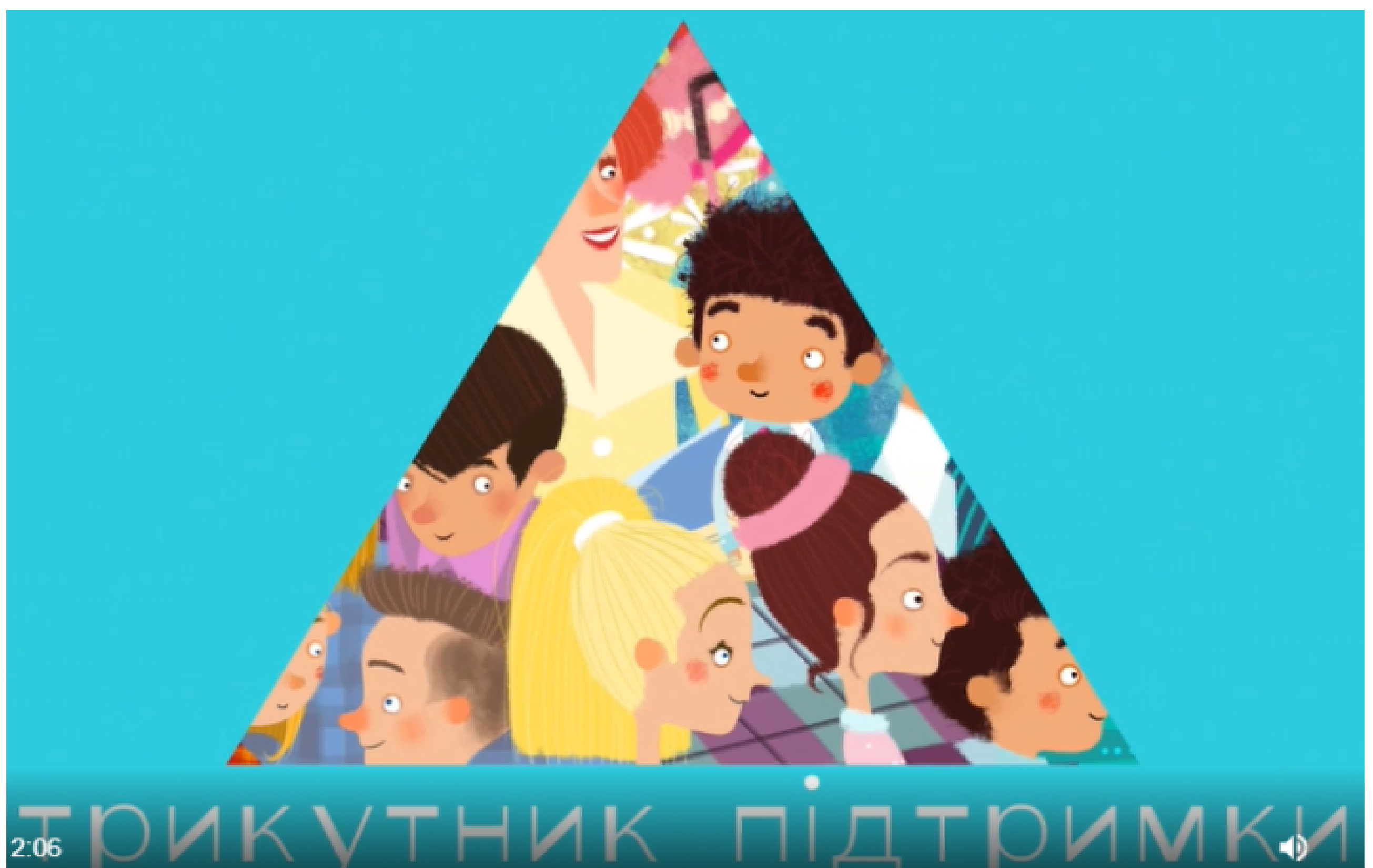
Реалізацію та особливості педагогічної діяльності вихователів та асистентів вихователів в умовах інклюзивного навчання доцільно розглядати в рамках концепції педагогічної підтримки.

Корисною буде модель "трикутника підтримки", що візуалізує різні групи дітей та відсоток виявлених дітей з ООП, що потребують більш прицільної чи інтенсивної підтримки.

Співвідношення рівнів такого трикутника характерне для різних країн та освітніх систем, якщо вони розпочинатимуть з універсального дизайну в навчанні, щоб досягти інклюзивності у навчанні – якості та доступності для всіх дітей.

Ця модель дасть змогу якісно зорієнтувати педагогічних працівників на зміни освітнього середовища ЗДО та групи в умовах інклюзивного навчання, починаючи зі змін на основі універсального дизайну.

✓ Ділимося посиланням на відео, в якому можна більше дізнатися про "трикутник підтримки" та отримати поради щодо того, як можна адаптувати та змінити підходи до викладання, щоб кожна дитина в класі могла отримувати якісну освіту у безпечному середовищі.
Джерело: Платформа "МКФ для інклюзивної освіти"

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН дає змогу розробити широкий спектр навчально-методичного забезпечення для участі та діяльності всіх дітей з урахуванням їхніх потреб із самого початку.

ПРИНЦИПИ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

використання різних методів подання інформації для легкого сприйняття та розуміння;

надання дітям альтернативних способів діяти і демонструвати те, що вони знають;

врахування інтересів і можливостей дітей у виборі навчального змісту та для мотивування.

Зауважте, що не всіх дітей вдається залучити в освітній процес на основі універсального підходу. У групі можуть бути діти, які потребують додаткової постійної чи тимчасової (цілеспрямованої чи інтенсивної) підтримки.

Додаткова підтримка – дії чи інструменти, які педагог застосовує до окремих дітей, щоб допомогти їм успішно виконувати навчальні завдання, виконувати соціальні ролі.

Залежно від потреб дитини Команда супроводу проєктує додаткові засоби, адаптації середовища, дидактичні матеріали тощо. Це можуть бути діти, чия рідна мова відрізняється від мови навчання; діти, які потребують корегування темпу навчання, альтернативних чи додаткових способів сприймання навчального матеріалу тощо.

Діти можуть потребувати інтенсивнішої підтримки часто із залученням спеціальних фахівців; значних змін (модифікацій) на рівні змісту навчального матеріалу чи індивідуальних цілей, що впливає на кінцеві результати (знання й уміння тощо).

Додаткова підтримка може бути спрямованою безпосередньо на дитину або на дитину через вихователя. Йдеться про підтримку Командою супроводу, фахівцями ІРЦ.

Закцентуйте увагу на тому, що адаптації й модифікації мають бути наступними рішеннями після концепції універсального дизайну. Іншими словами, йдеться про зміни в тій чи іншій мірі освітнього середовища, які дають змогу встановлювати зв'язки між ними та індивідуальною програмою розвитку окремої дитини.

Під час практичних занять надайте можливість учасникам попрацювати з реальними кейсами дітей, щоб здійснити аналіз навчальних цілей і завдань, методів викладання, навчальних й ігрових матеріалів, фізичного середовища, ресурсів тощо. Це дозволить проаналізувати доцільність вибору змін (адаптацій та/чи модифікацій), щоб забезпечити участь та діяльність здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Фото: автор – IgorVetushko, [Depositphotos](#)

Невід'ємною складовою організації освітнього простору для дітей з ООП в умовах ЗДО є забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування будівель, приміщень та прибудинкових територій, в тому числі створення ресурсної кімнати

Детальніше про це у Лист МОН від 25.06.2020 року № 1/9-348 "Рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища, зокрема універсального дизайну та розумного пристосування будівель, приміщень та прибудинкових територій, в закладах дошкільної освіти".

З урахуванням професійного досвіду та потреб керівників, вихователів та асистентів вихователів ЗДО, необхідних для ефективної організації інклюзивного освітнього середовища та надання підтримки в освітньому процесі здобувачам освіти з особливими освітніми потребами приділіть увагу:

- мультисенсорному підходу до навчання в умовах інклюзивної групи; застосуванню безпомилкового навчання;
- ролі, видам та способам надання інструкцій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами;
- особливостям використання демонстрації та моделювання поведінки для формування навичок у дітей з особливими освітніми потребами;
- формуванню та розвитку самостійності у дітей з ООП;
- поведінковим стратегіям; питанням додаткової та альтернативної комунікації та іншим.

Під час підвищення кваліфікації вихователів та асистентів вихователів радимо приділити увагу питанням про те, як говорити про інакшість з дітьми, підтримувати позитивні стосунки дітей у групі тощо.

Учасникам важливо розуміти, що саме дорослі формують інклюзивну культуру в групі – культуру, що підтримує цінність кожної дитини, кожної особи. Вони мають створювати певні ситуації, у яких діти розмірковують, взаємодіють з тими, хто їх оточує, та навколишнім середовищем, передбачають чи просто наслідують.

Варто визнати, що взаємодія вихователя й асистента вихователя з дітьми з особливими освітніми потребами є прикладом для взаємодії дітей у групі. Саме приклади взаємодії дорослих допоможуть уникнути формуванню певних ярликів чи стереотипів щодо дітей з особливими освітніми потребами з боку однолітків.

Рекомендуємо звернути увагу на методику соціального та психологічного розвитку дитини "Лялька як персона" та ранкові зустрічі.

Більше інформації можна знайти у методичному посібнику «Ляльки з особистими історіями (ляльки – персони): методика соціального та психологічного розвитку дитини» та посібнику “Доброго ранку! Ми раді, що ви тут!”

Для висвітлення питань формування культури ЗДО, освітньої політики на рівні ЗДО, практики впровадження інклюзивних підходів, власне розбудови інклюзивного освітнього середовища рекомендуємо використовувати добірку практичних матеріалів "Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад", що спрямовані на планування дій зі створення та розвитку в ЗДО інклюзивного освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

- Електронна бібліотека Всеукраїнського фонду «Крок за кроком»
- НУМО. Платформа розвитку дошкільнят.
- Освіта дітей з особливими потребами / Сайт МОН України.
- Публікації Українського інституту розвитку освіти.
- ЮНІСЕФ в Україні.
- «МКФ для інклюзивної освіти».